

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่านพุทธทาสภิกขุ หรือ พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ) พระมหาเถระในพระพุทธศาสนา พระนักปราชญ์ผู้มีชื่อเสียง และเป็นที่เคารพ ด้วยมีคุณูปการเป็นอย่างสูง ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ท่านได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติ จากองค์กรต่างๆ หลายแห่ง อาทิ องค์การยูเนสโก ที่ได้ประกาศยกย่องท่าน ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ด้านส่งเสริมสันติธรรม สันติธรรม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีของมวลมนุษย เป็นต้น นอกจากนี้ ท่านยังได้รับการถวายปริญญาคุณวุฒิปันจิตกิตติมศักดิ์ในสาขาต่างๆ (พระพุทธศาสนา, ศึกษาศาสตร์, ครุศาสตร์, ศาสนา และปรัชญา) จากมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ๗ สถาบัน^๑

งานเขียนชิ้นแรกของท่านพุทธทาสภิกขุ คือเรื่อง “พระพุทธศาสนา” ในหนังสืองานฉลองโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระบรมธาตุไชยา เมื่อปี ๒๔๗๗ โดยใช้นามปากกาว่า “อ.ป.” ส่วนหนังสือตามรอยพระอรหันต์ เขียนไว้ตั้งแต่ สิงหาคม ๒๔๗๕ แล้วทยอยตีพิมพ์ในวารสารพระพุทธศาสนา แล้วจึงพิมพ์เป็นเล่มครั้งแรก ปี ๒๔๙๕ ซึ่งเป็นการใช้นามปากกาว่า “พุทธทาส” เป็นครั้งแรกจนชื่อนี้เป็นที่รู้จัก ^{๒, ๓}

ท่านพุทธทาสภิกขุได้ริเริ่มจัดทำวารสารเกี่ยวกับพุทธศาสนาฉบับแรกของไทย เป็นวารสารรายไตรมาส ชื่อ “พุทธศาสนา”^๔ ท่านเขียนบทความไว้หลายเรื่อง และมีงานเขียนของ

^๑ ธรรมนูญวรรณ ภูทอง, **ชีวประวัติบุคคลตัวอย่างพระธรรมโกศาจารย์ พุทธทาส อินทปญโญ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๘๑-๘๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^๓ นามปากกาของท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แก่ (๑) “พุทธทาส” (๒) “ธรรมโยธ” (๓) “อินทปญโญ” (๔) “ทุโรโลกการณจิต” (๕) “เปรียญเด็ก” (๖) “สิริवास” (๗) “อ.ป.” (๘) “สังฆเสนา” (๙) “ข้าพเจ้า”; ดูรายละเอียดใน ธรรมนูญวรรณ ภูทอง, **ชีวประวัติบุคคลตัวอย่างพระธรรมโกศาจารย์ พุทธทาส อินทปญโญ**, หน้า ๕๔).

^๔ คณะอนุกรรมการฝ่ายหนังสืออนุสรณ์ ๑๐๐ ปี ชาตกาล พุทธทาสภิกขุ, **พุทธทาสยังอยู่ไปไม่มีตาย, เล่ม ๑ : ชีวิตและการทำงาน**, (คณะกรรมการอำนวยการจัดงาน ๑๐๐ ปี พุทธทาสภิกขุ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๙), หน้า ๖๓.

นักวิชาการศาสนาท่านอื่นๆ ร่วมด้วย ซึ่งฉบับปฐมฤกษ์ ตีพิมพ์เมื่อพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ และตีพิมพ์กระทั่งปัจจุบัน

ผลงานที่มีความโดดเด่นมาก คือ หนังสือชุด “ธรรมโฆษณ์” ได้รับการยกย่องและใช้เป็นหนังสืออ้างอิงในการศึกษา ค้นคว้า การวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการอธิบายหลักธรรมคำสอน ที่เป็นใจความสำคัญในพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่เป็นผลงานจากการแสดงธรรม บันทึกไว้แบบเทปบันทึกละเสียง แล้วจึงได้เรียบเรียงจัดพิมพ์เป็นหนังสือ ท่านจึงเรียกว่า “งานเขียนบนธรรมมาสน์” โดยที่หนังสือชุดธรรมโฆษณ์บางเล่มนั้น เป็นงานเขียนเขียนขึ้น เรียกว่า หมวด “จากพระโอษฐ์” มีจำนวน ๕ เล่ม^๕ ซึ่งรวบรวมเฉพาะพุทธพจน์ จากคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งท่านเป็นผู้แปลเป็นภาษาไทยจากพระไตรปิฎก (สยามรัฐ) ฉบับภาษาบาลี เป็นคำแปลที่ลึกซึ้งแยบคาย หนังสือชุดธรรมโฆษณ์นี้ มีทั้งหมด จำนวนทั้งสิ้น ๘๐ เรื่อง-เล่ม เริ่มตีพิมพ์เล่มแรก ในปี ๒๕๓๖ เล่มล่าสุด ตีพิมพ์ในปี ๒๕๕๖ และยังมีต้นฉบับที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์อีก ๓๕ เรื่อง สำหรับผลงานเขียนของท่านที่รวบรวมไว้ เป็นหนังสือชุดอื่นๆ ได้แก่ หนังสือธรรมบรรยายชุดลอยพุ่ม (จำนวน ๑๐๐ เล่ม) ชุดหมั่นกงล้อธรรมจักร (จำนวน ๑๐๐ เล่ม) และหนังสือชุด ๑๐๐ ปีพุทธทาส จำนวน ๑๓ เล่ม และหนังสือชุดอื่นๆ รวบรวมได้ทั้งหมด ๓๘๖ รายการ^๖

ผลงานที่มีบันทึกไว้เป็นจำนวนมากและเก็บรักษาไว้อย่างดี คือผลงานปาฐกถาธรรม ที่แสดงต่อพระภิกษุและคณะบุคคลต่างๆ ตั้งแต่ต้นทีกด้วยระบบเทปบันทึกละเสียง ปัจจุบันได้รับการปรับปรุงบันทึกละเสียงเป็น ซีดี และเอ็มพี ๓ โดยหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ รวมทั้งสิ้น ๑๔๐๐ เรื่อง หรือประมาณ ๑๓๐๐ ชั่วโมง โดยได้ถ่ายทอดปาฐกถาธรรม บันทึกเป็นหนังสือในชุดต่างๆ ได้แก่ ชุดธรรมโฆษณ์ เป็นต้น และยังมีผลงานที่เป็นต้นฉบับเทปบันทึกละเสียง ที่ยังไม่ได้จัดทำเป็นหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ อีกเป็นจำนวนมาก เฉพาะรายการบรรยายธรรมประจำวันเสาร์ที่ยังมิได้ตีพิมพ์เผยแพร่ มี ๒๐ หัวเรื่อง ^๗

^๕ มุลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ, **ชีวิต การงาน หลักธรรม ของท่านพุทธทาสภิกขุ**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒๖๑.

^๖ คณะอนุกรรมการฝ่ายหนังสืออนุสรณ์ ๑๐๐ ปี ชาตกาล พุทธทาสภิกขุ, **พุทธทาสยังอยู่ไปไม่มีตาย. เล่ม ๑ : ชีวิตและการทำงาน**, (คณะกรรมการอำนวยการจัดงาน ๑๐๐ ปี พุทธทาสภิกขุ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘-๒๓๙.

^๗ คณะอนุกรรมการฝ่ายหนังสืออนุสรณ์ ๑๐๐ ปี ชาตกาล พุทธทาสภิกขุ, **พุทธทาสยังอยู่ไปไม่มีตาย. เล่ม ๑ : ชีวิตและการทำงาน**, (คณะกรรมการอำนวยการจัดงาน ๑๐๐ ปี พุทธทาสภิกขุ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๖.

ผลงานหนังสือของท่านได้รับการยอมรับในวงการศึกษาอย่างแพร่หลายทั้งในเมืองไทยและต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ “พุทธประวัติจากพระโอษฐ์” ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการให้เป็นตำราอ้างอิง ในการศึกษาวิจัยสาขาพระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ในปีพ.ศ. ๒๕๐๘ หนังสือ “แก่นพุทธศาสน์” ได้รับรางวัลชนะเลิศเป็นหนังสือดีประจำปีจากองค์การยูเนสโก ผลงานหนังสือที่เป็นงานแปลผลงานของท่านเป็นภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ชื่อ หนังสือเรื่อง “Toward the Truth” ตีพิมพ์เผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งแปลจากหนังสือ คู่มือมนุษย์ ภาษาคน-ภาษาธรรม และวิถีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม^๘ ปัจจุบันมีผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุแปลเป็นภาษาต่างประเทศ หลายเรื่อง ภาษาอังกฤษ ๓๙ เรื่อง (ไม่รวมการตีพิมพ์ซ้ำ), ภาษาในประเทศยุโรป (๗ ภาษา) รวม ๒๕ เล่ม, ภาษาจีน ๒๒ เรื่อง, ภาษาเกาหลี ๓ เรื่อง, ภาษาญี่ปุ่น ๒ เรื่อง, และภาษาของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีก ๑๒ เรื่อง (๕ ภาษา)^๙

ผลงานชิ้นที่มีความสำคัญมากอีกชิ้นหนึ่งคือ “หนังสือสวดมนต์แปล ฉบับสวนโมกขพลาราม” ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุ ได้นำบทสวดมนต์ที่มีการสวดกันอยู่ก่อนนี้แล้ว มาแปลเป็นภาษาไทย ได้อย่างชัดเจน รัดกุม และลึกซึ้ง โดยบางบทได้คัดเลือกเพิ่มเติม จากหลักธรรมในพระไตรปิฎก ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาและปฏิบัติ หนังสือสวดมนต์นี้เป็นผลงานหนังสือธรรมะของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นจำนวนครั้ง และจำนวนเล่มมากที่สุด

การแสดงธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุมีวิธีการตีความที่แตกต่างไปจากครูบาอาจารย์รุ่นก่อนๆ มุ่งเน้นการศึกษาพระพุทธศาสนา ให้เกิดความเข้าใจตามได้ ด้วยการคิดพิจารณาตามเหตุผลด้วยตนเอง ด้วยการปฏิบัติตาม ทำให้คนรุ่นใหม่ หรือแม้แต่ชาวต่างประเทศที่ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ เข้าใจและมีแรงบันดาลใจที่จะศึกษาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทางในทางปริยัติ และวิธีการปฏิบัติ ซึ่งงานด้านการปฏิบัติธรรมนั้น ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ริเริ่มให้มีการอบรมปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติภาวนา ที่สวนโมกขพลาราม (นานาชาติ) เริ่มจากหลักสูตรสำหรับชาวต่างประเทศ และต่อมาจัดให้มีหลักสูตรสำหรับคนไทย มาตั้งแต่ปี ๒๕๓๑ อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกเดือนมาจนถึงปัจจุบัน

^๘ ธัญญาภรณ์ ภูทอง, **ชีวประวัติบุคคลตัวอย่างพระธรรมโกศาจารย์ พุทธทาส อินทปัญโญ**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๕๓-๕๔.

^๙ ข้อมูลจากการสำรวจ รายการหนังสือของพุทธทาสภิกขุ ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศ ตามที่ได้จัดแสดงไว้ที่ห้องค้นคว้า หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพมหานคร, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

พระพุทธเจ้าได้รับการยกย่องให้เป็นพระบรมศาสดา เป็นพระบรมครู^{๑๐} ดังคำกล่าวสรรเสริญที่ว่า “พระผู้มีพระภาค เป็นพระอรหันต์.... เป็นสารีริกผู้สมควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยมเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๑๑} วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า นับว่าเป็นวิธีที่แยบคาย ยกตัวอย่างการที่พระพุทธองค์ทรงประยุกต์การสอนเกี่ยวกับธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้ นั่นคือ “หลักปฏิจจสมุปบาท” พระองค์ได้จัดรูปแบบการนำเสนอเสียใหม่ เป็น “หลักอริยสัจ ๔” เพื่อให้บุคคลที่มีภูมิธรรมแตกต่างกัน จะได้มีความเข้าใจได้ ตามระดับพื้นความรู้ สติปัญญา บุญบารมีของแต่ละบุคคล พระองค์เทศน์สอนให้กับสาวก เพื่อให้เกิดความรู้จากการฟัง (สุตะมยปัญญา) และพิจารณาด้วยเหตุผล (จินตามยปัญญา) และจะต้องนำไปปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อพิสูจน์ในสิ่งที่พระองค์บอกสอน เกิดความรู้แจ้งประจักษ์แก่ใจ (ภาวนามยปัญญา)

การศึกษาวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับพระสงฆ์ นักบวช ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรม ตลอดจนครูอาจารย์คฤหัสถ์ ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ท่านพุทธทาสภิกขุ ผู้ประกาศตนเป็นทาสของพระพุทธเจ้า นอกจากท่านจะได้รื้อฟื้นคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติ มาบอกสอนต่อเหล่าพุทธบริษัทแล้ว จะทำให้ทราบว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้านั้น มีอิทธิพลต่อวิธีการสอนของท่านพุทธทาสภิกขุหรือไม่ อย่างไร

ท่านพุทธทาสภิกขุได้ตีความหลักธรรม เพื่อให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น พิสูจน์ให้เห็นจริงได้ด้วยตนเองอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ นำเสนอในลักษณะที่สามารถเข้าใจเห็นตามได้ เป็นความโดดเด่นของผลงานของท่าน นับตั้งแต่ผลงานเขียนชิ้นแรกๆ งานประพันธ์ งานเขียนบทธรรมมาสน์ งานแปลภาษาบาลีและภาษาอังกฤษ งานประพันธ์บทร้อยกรอง จนกระทั่งผลงานชิ้นสุดท้ายในปี ๒๕๓๕ หนังสือ “ป่วย ๓ เดือน เกิดสมุดเล่มนี้ มกราคม-กุมภาพันธ์ ๓๕”^{๑๒} เป็นช่วงที่ท่านป่วยหนักในปี ๒๕๓๕ โดยตีพิมพ์เป็นลายมือเขียนบันทึกธรรมที่มีสาระประโยชน์เรื่องเกี่ยวกับจิตใจ สมาธิวิปัสสนา กิเลส สุนทรียะ นิพพาน เป็นต้น และยังได้สรุปหัวข้อธรรมที่ควรรู้ ๒๔ ข้อ ในจำนวนนี้มีอยู่ข้อหนึ่ง ท่านให้ไว้ว่า “ปฏิจจสมุปบาท พุทธศาสนาวិทยาศาสตร์” นับว่าเป็นข้อธรรมที่น่าศึกษาค้นคว้าให้ทราบโดยละเอียดว่ามีความหมายว่าอย่างไร ผลงานที่มีจำนวนมาก และมีคุณภาพสูงมาก เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลกเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการทำหน้าที่ที่สำคัญของพระเถระผู้ใหญ่ท่านนี้ ในฐานะของครูผู้สอนที่มีความโดดเด่นและมีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อสังคมไทยและสังคมโลกอย่างมาก

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธวิธีในการสอน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นครปฐม : พิมพ์สวย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๑/๑/๑.

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, *ป่วย ๓ เดือน เกิดสมุดเล่มนี้ มกราคม-กุมภาพันธ์ ๓๕*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๖๐.

ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวถึงวิธีการใช้ปัญญาให้เห็นตามที่เป็นจริงในทางพระพุทธศาสนา นั้น เป็นการทำลายความยึดถือ ก็จะไม่มีความทุกข์ นี่เรียกว่ามีวิธีการทางวิทยาศาสตร์^{๑๓} ท่านพุทธทาสภิกขุสอนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ไว้หลายแง่มุม เป็นที่น่าสนใจว่า เมื่อพิจารณาในแง่วิธีการสอนของท่านพุทธทาสภิกขุนั้น มีรูปแบบเป็นอย่างไร มีความสอดคล้องกับวิธีการสอนทางวิทยาศาสตร์หรือไม่ อย่างไร

วิธีการสอน หรือการถ่ายทอดองค์ความรู้ สำหรับศาสตร์ในสาขาต่างๆ มีหลักการและวิธีการที่แตกต่างกันไป สำหรับวิธีการสอนถ่ายทอดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือความรู้ในศาสตร์สาขาอื่นๆ ที่ใช้วิธีการอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ที่เรียกว่า “วิธีการวิทยาศาสตร์” (Scientific Method)^{๑๔} กับคำว่า “วิธีการศึกษาอย่างวิทยาศาสตร์” ในความหมายของท่านพุทธทาสภิกขุ มีความหมายเหมือนกัน หรือแตกต่างอย่างไร

ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์ วิธีการสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ เพื่อจะได้รูปแบบการสอน การเผยแผ่คำสอนในพระพุทธศาสนา ตามแนวทางของท่านพุทธทาสภิกขุ จะได้เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อผู้ที่สนใจ ทั้งในฐานะผู้สอน ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่พระสงฆ์ ครู อาจารย์ และพุทธบริษัท เพื่อจะได้นำรูปแบบการสอนนี้ของท่านพุทธทาสภิกขุนี้ ไปใช้เป็นหลัก เป็นต้นแบบในการสอน และการประยุกต์เข้ากับวิธีการสอนของตนเอง รวมทั้งจะได้เป็นแนวทางของ “ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย”^{๑๕} ผู้ที่มีความตั้งใจที่จะพัฒนาจิตให้เป็น “พุทธทาส” โดยมั่นคงต่อการศึกษาและปฏิบัติ ตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด จริงจัง ไม่ย่อท้อ ด้วยการเดินตามแนวทางการปฏิบัติ ตามวิธีการสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เถกเช่นการเป็นทาสรับใช้ของพระพุทธเจ้า ดังคำบาลีที่เป็นที่มาของการตั้งชื่อ “พุทธทาสภิกขุ” ที่ว่า “พุทธสสาหสสมิ ทาโส ะ พุทโธ เม สามิกิสโส” “ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นนาย มีอิสระเหนือข้าพเจ้า” และคำว่า “พุทธสสาห์ นิยามเทมิ สรรีณชีวิตถลิท” “ข้าพเจ้าของมอภายถวายชีวิตนี้ แต่พระพุทธเจ้า”.

^{๑๓} พุทธทาสภิกขุ, **ธรรมะในฐานะวิทยาศาสตร์**, (ธรรมทานมูลนิธิ : สุราษฎร์ธานี, ๒๕๓๔), หน้า ๓๕.

^{๑๔} วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ความหมายตาม Encyclopedia Britannica หมายถึง เทคนิค วิธีการทางคณิตศาสตร์และการทดลอง ที่นำไปใช้กับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ในการทดสอบสมมุติฐาน เป็นกระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ.

^{๑๕} คำพูดที่ท่านพุทธทาสใช้บ่อยครั้ง ในการทักทายผู้ฟังก่อนในการแสดงพระธรรมเทศนาแก่พุทธบริษัท หากเป็นการบรรยายธรรมแก่พระภิกษุ ท่านจะใช้คำว่า “เพื่อนสหธรรมิก”

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนหลักพุทธธรรมและวิธีการสอนทางวิทยาศาสตร์
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการสอนหลักพุทธธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการสอนหลักพุทธธรรมตามหลักวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นเพื่อการหาคำตอบของปัญหาที่ว่า ท่านพุทธทาสภิกขุมีแนวคิด หลักการ และวิธีการ เป็นอย่างไร เกี่ยวกับการสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์ หรือไม่อย่างไร กับวิธีการสอนทางวิทยาศาสตร์ มีวิธีการใช้เหตุผล มีหลักฐานอ้างอิงแนวคิดจากคัมภีร์ พระไตรปิฎกและวิทยการสมัยใหม่อย่างไร และมีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อวิธีการสอนอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ ตลอดจนวิธีการเสนอแนวทางการศึกษาและปฏิบัติหลักพุทธธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ นั้น มีรูปแบบและลักษณะเฉพาะเป็นอย่างไร และแนวทางการสังเคราะห์วิธีการสอนแบบใหม่ของครูผู้สอนแต่ละท่าน ที่เป็นการผสมผสานแนวทางของท่านพุทธทาสภิกขุร่วมกับวิธีการสอนทางวิทยาศาสตร์ จะสามารถบูรณาการได้ในลักษณะใด

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษารูปแบบการสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นิภายเถรวาท ตามแนวทางของท่านพุทธทาสภิกขุ โดยศึกษาจากหนังสือผลงานชุดธรรมโฆษณ์ของท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นหลัก และหนังสือในชุดอื่นๆที่เกี่ยวข้องของท่านพุทธทาสภิกขุ ศึกษาค้นคว้าการอ้างอิงเหตุผลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และตำรานักวิชาการท่านอื่นที่เกี่ยวข้อง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้จะได้ให้คำจำกัดความของคำศัพท์ที่สำคัญโดยเฉพาะดังนี้

วิธีการสอน หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ มีลักษณะเฉพาะของวิธีนั้นๆ^{๑๖}

^{๑๖} คำว่า “วิธีการ” หมายถึง วิธีปฏิบัติตามหลักการตามขั้นตอนอย่างมีระบบ; คำว่า “วิธี” หมายถึง แบบ, ทาง, แนว ในการกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน)

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา จากคัมภีร์พระไตรปิฎก นิกายเถรวาท เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าพระสมณโคตม เป็นองค์ความรู้ที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ ที่เป็นหลักสำคัญ ได้แก่ หลักอริยสัจสี่ หลักอทิปปัจจยตา และหลักปฏิจจสมุปบาท

วิทยาศาสตร์ หมายถึง วิชาศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติและและการเปลี่ยนแปลง โดยมีหลักการ กระบวนการ และวิธีการ ในการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีเหตุผลสนับสนุน และสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงโดยประจักษ์ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า

วิธีการสอนตามหลักวิทยาศาสตร์ หมายถึง วิธีการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล โดยใช้การสังเกต การตั้งสมมุติฐาน การรวบรวมข้อมูล การทดลอง การตีความ และการสรุปผลการเรียนรู้

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ จะได้นำเสนอโดยสังเขป ได้แก่ การศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวกับศาสนากับวิทยาศาสตร์ การบูรณาการความรู้ทางพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อการค้นพบองค์รู้ใหม่และการประยุกต์ในการดำเนินชีวิตมนุษย์ และการศึกษาวิเคราะห์ตีความหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามทัศนะท่านพุทธทาสภิกขุ

งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์ โดย ประจวบ สำนราญมย์^{๑๗} เสนอการบูรณาการศาสตร์ที่มีอิทธิพลสูงสุดในวิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์ นั่นคือ ศาสนากับวิทยาศาสตร์ ที่มุ่งเน้นการสร้างคำสอนศาสนาในขอบเขตวิทยาศาสตร์ และการสร้างคำสอนวิทยาศาสตร์ในขอบเขตศาสนา ก่อให้เกิดวิทยาการใหม่เรียกว่า “ศาสนวิทยาศาสตร์” เป็นช่องทางในการนำนักวิทยาศาสตร์และนักเทววิทยาให้บังเกิดความสามัคคีร่วมมือกันเผชิญวิกฤติโลก ศาสนวิทยาศาสตร์มีการผนวกกรอบแนวคิดหลายประการ ทั้งการ สนับสนุนหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่แตกต่างและความเชื่อที่หลากหลายของทุกศาสนาให้เกิดความร่วมมือประสานเป็นหนึ่งเดียวกัน การอธิบายประวัติศาสตร์และบทบาทในความสัมพันธ์ของ “วิทยาศาสตร์กับศาสนา” ทั้ง ๔ แบบ ได้แก่ (๑) ประปักษ์ โดยที่วิทยาศาสตร์นั้นส่งเสริมวัตถุนิยม ในขณะที่ศาสนาสร้างคำสอนที่เป็นจิตนิยมตามคัมภีร์ (๒) อิสระ ถือว่าศาสนากับวิทยาศาสตร์แยกกันรับผิดชอบ มีหน้าที่ที่แตกต่างไม่เกี่ยวข้องกัน (๓) เสวนา ยอมรับว่าศาสนากับวิทยาศาสตร์มีความเชื่อบางอย่างทับซ้อนกันจึงต้องพูดคุยกัน และ (๔) บูรณาการ เป็นการนำความคิดทางศาสนากับวิทยาศาสตร์มาเชื่อมโยงเข้าไว้ให้เป็นหนึ่งเดียว งานวิจัยนี้บ่งบอกว่าศาสนากับวิทยาศาสตร์สามารถนำมาบูรณาการจนประสบ

^{๑๗} ประจวบ สำนราญมย์, “ศาสนวิทยาศาสตร์ : การบูรณาการศาสนาโลกกับวิทยาศาสตร์”,

ความสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง เป็นคำสอน ช่วยชี้นำ ยุทธวิธีที่ต้องอาศัยความเพียรพยายามในการสร้างนวัตกรรมความรู้ใหม่ เพื่อการเชื่อมโยงศาสนาเข้ากับวิทยาศาสตร์ให้บังเกิดศาสตร์ใหม่ ศาสนาวิทยาศาสตร์ที่สามารถเป็นได้ทั้งศาสนาและวิทยาศาสตร์

รายงานวิจัยในต่างประเทศจำนวนหนึ่งที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ของผลการฝึกสมาธิกับการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีของระบบสมองและประสาท ที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการและประโยชน์ในการปฏิบัติสมาธิภาวนาที่มีต่อระบบสมองและประสาท และส่งผลถึงมีสุขภาพจิตที่ดี โดยความน่าสนใจของงานวิจัยของชาวต่างประเทศ จะมีการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาวิจัย

ซาร่า ดับบลิว ลาซาร์ และคณะ^{๑๘} ได้ศึกษาความเปลี่ยนแปลงในร่างกายของ กลุ่มตัวอย่างผู้ที่มีการฝึกสมาธิเปรียบเทียบกับผู้ที่ไม่เคยฝึกสมาธิ พบว่า อัตราการเต้นของหัวใจสูงขึ้น ปริมาณออกซิเจนในเลือดเพิ่มสูงขึ้น ระดับคาร์บอนไดออกไซด์ลดลง ในขณะที่นั่งปฏิบัติสมาธิ และยังพิสูจน์ให้เห็นว่า การใช้เครื่องมือถ่ายภาพสมอง ด้วยเทคนิคการกำหนดของสนามแม่เหล็ก (Functional Magnetic Resonance Imaging, fMRI) สามารถตรวจวัดสัญญาณที่เกิดขึ้นในบริเวณระบบประสาทของสมอง ในขณะที่เข้าสู่ภาวะสมาธิได้ ยังมีรายงานวิจัยอีกงานหนึ่ง ศึกษาโดย ซาร่า ดับบลิว ลาซาร์และคณะ^{๑๙} แสดงภาพถ่ายสมองด้วยเครื่องเอ็มอาร์ไอ (MRI) ของผู้ที่ฝึกสมาธิเป็นประจำ (กลุ่มตัวอย่างพระธิดา) เปรียบเทียบกับผู้ที่ไม่เคยฝึกสมาธิ พบว่าความหนาของเนื้อสมองมากกว่าคนปกติในช่วงอายุเดียวกัน ซึ่งโดยปกติ สมองของคนส่วนใหญ่ จะมีความเสื่อม คือมีเนื้อสมองน้อยลงเมื่ออายุมากขึ้น

บริตตา เค โฮล์เซล และคณะ^{๒๐} ได้ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของปริมาณเนื้อสมองส่วนสีเทา ซึ่งเป็นส่วนของตัวเซลล์ประสาท และเป็นส่วนที่ควบคุมและแสดงอารมณ์ ความรู้สึกและความคิด ที่มีผลต่อสุขภาพจิต ก่อนและหลังเข้ารับการอบรมการเจริญสติสมาธิภาวนาหลักสูตร ๘ วัน พบว่า ในกลุ่มเป้าหมายที่มีประสบการณ์การฝึกสมาธิ มีปริมาณเนื้อสมองสีเทามีความหนาเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หลังจากการอบรม กลุ่มควบคุมที่ไม่มีประสบการณ์การฝึกสมาธิ มีปริมาณเนื้อสมองส่วนสีเทาไม่มีความเปลี่ยนแปลงความหนา และมีความหนาน้อยกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์การฝึกสมาธิ

^{๑๘} Sara W. Lazar, et. al., “Functional brain mapping of the relaxation response and meditation”, **Neuro Report**, Vol.11, No.7, 2000, page 1581-1585.

^{๑๙} Sara W. Lazar., et al., “Meditation experience is associated with increased cortical thickness”, **Neuro Report**, Vol 16, No. 17, 2005, p. 1893-1897.

^{๒๐} Britta K. Holzel, et al., “Mindfulness practice leads to increase in regional brain gray matter density”, **Psychiatry Research: Neuroimaging**, Vol.191, Issue 1, 2011, p.30-34.

งานวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ที่เป็นการประยุกต์ การนำหลักการปฏิบัติสมาธิภาวนาสำหรับกลุ่มตัวอย่างบุคคล และมีการวัดผลด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์บ้าง หรือวัดผลด้วยการสัมภาษณ์ ตอบแบบสอบถามผลการปฏิบัติ ดังนี้

พรเทพ รุ่งคุณากร^{๒๑} ได้ศึกษาผลของการฝึกอานาปานสติต่อความสงบ ความหมายและความมุ่งมั่นในชีวิต และความจริงแท้ของผู้เริ่มฝึกในโครงการอานาปานสติภาวนาประจำเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๒ เป็นเวลา ๗ วัน ณ ธรรมาสถมนานาชาติ สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๖ คน แบ่งเป็น ๒ กลุ่มเท่าๆกัน พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอานาปานสติจำนวน ๒๓ คน มีระดับความสงบและความจริง สูงขึ้นกว่าก่อนการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และสูงกว่า กลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกอานาปานสติ จำนวน ๒๓ คน ส่วน ระดับความหมายและความมุ่งมั่นในชีวิต ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ เมื่อเปรียบเทียบกันในกลุ่มทดลองก่อนการฝึก และเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติอานาปานสติ ๗ วัน ทำให้จิตใจสงบและมองเห็นโลกตามความเป็นจริง ส่วนในเรื่องของความหมายและความมุ่งมั่นในชีวิต อาจจะยังไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงมุมมองแนวคิดได้ ภายในระยะเวลาการฝึกเพียง ๗ วัน จำเป็นต้องปฏิบัติให้บ่อย ทำให้มาก จึงจะได้ผลใหญ่ ได้ผลมาก เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาจิตอย่างค่อยเป็นค่อยไปและยั่งยืน

งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธรูปกับหลักวิทยาศาสตร์ เป็นงานวิจัยที่ทำให้ทราบถึงความสอดคล้องและความแตกต่าง ซึ่งจะทำให้เห็นความเชื่อมโยงของหลักธรรมปรากฏในพระไตรปิฎก การตีความโดยนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติโดยถูกค้นพบนักวิทยาศาสตร์ เช่น การศึกษาเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมกับกฎทางวิทยาศาสตร์ ดังนี้

ผลงานวิจัยเปรียบเทียบปฏิจจนสมุปบาทกับทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษของแอลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ที่ศึกษาโดย จำสิบเอกหญิง สุกลักษณ์ วัชรวิภา^{๒๒} พบว่าหลักปฏิจจนสมุปบาทอธิบายเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์คือความยึดมั่นถือมั่น เพราะขาดปัญญาคือมี “อวิชชา” ส่วนทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของธรรมชาติ โดยใช้สมการทางคณิตศาสตร์ในการเข้าถึงธรรมชาติ โดยทั้งหลักปฏิจจนสมุปบาทและทฤษฎีสัมพัทธภาพความคล้ายคลึงกันการกล่าวถึงปรากฏการณ์ที่มี

^{๒๑} พรเทพ รุ่งคุณากร, “ผลของการฝึกอานาปานสติต่อความสงบ ความหมายและความมุ่งมั่นในชีวิต และความจริงแท้ของผู้เริ่มฝึก ในโครงการอานาปานสติภาวนาประจำเดือน ณ ธรรมาสถมนานาชาติ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒)

^{๒๒} จำสิบเอกหญิง สุกลักษณ์ วัชรวิภา, “การศึกษาเปรียบเทียบปฏิจจนสมุปบาทในพระพุทธรูปกับทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษของแอลเบิร์ต ไอน์สไตน์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

การอิงอาศัยกันเกิดขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน โดยไม่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง มุ่งศึกษาธรรมชาติ โดยไม่ยอมรับทัศนะที่ว่า พระเจ้าสร้างโลก ส่วนความแตกต่างกันนั้นได้แก่ หลักปฏิจลสมุปบาท เข้าถึงความจริงทั้งด้านวัตถุและจิตใจ เป็นการแก้ปัญหาชีวิตได้ ส่วนทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษเป็นการเข้าถึงความจริงทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว

ผลงานวิจัยวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการศึกษางานเขียนของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่สืบค้นได้จากฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ที่ค้นคว้าพบได้ทั้งสิ้น จำนวน ๖๗ เรื่อง^{๒๓} ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์การตีความและการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับนักวิชาการท่านอื่นๆ เน้นหลักธรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาทิ ปฏิจลสมุปบาท สุนทรียตา นิพพาน และแนวคิดเรื่องมนุษย์ และเรื่องวิญญูญาณ เป็นต้น

การศึกษางานท่านพุทธทาสภิกขุกับการประยุกต์เข้ากับศาสตร์ต่างๆ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และงานวรรณกรรม ยังไม่พบงานวิจัยการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยการวิเคราะห์การตีความหลักธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่เชื่อมโยงกับหลักวิทยาศาสตร์ และผลงานวิจัยศึกษาเปรียบเทียบหลักธรรมกับหลักวิทยาศาสตร์ และแนวคิดของนักวิทยาศาสตร์ มีดังนี้

ศิริภรณ์ บัณฑิตชน^{๒๔} ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมนุษย์ในพระคัมภีร์ท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านตีความว่าองค์ประกอบพื้นฐานของมนุษย์นั้นประกอบด้วย ธาตุ ๖ ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ธาตุอากาศและ วิญญูญาณธาตุ ประกอบกันเป็นร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีความรู้สึกนึกคิด และใช้ความรู้เพื่อการพัฒนาตนเองได้ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เป็นสภาวะจนกระทั่งกำจัดกิเลสได้โดยสิ้นเชิง สวรรค์ของมนุษย์นั้นอยู่ที่ศักยภาพในการพัฒนาตนเองเพื่อความหลุดพ้น โดยอาศัยธรรมชาติในการทำความเข้าใจกับชีวิต ให้มีสัมมาทิฐิ เกิดความสะอาด สว่าง สงบ โดยมีจุดหมายสูงสุดของความเป็นมนุษย์ คือ ความเข้าใจสภาพชีวิตและสรรพสิ่ง ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่นในความมีตัวกูของกู และแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมในการพัฒนานั้น ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ ของพระพุทธเจ้า โดยท่านเน้นที่ปัญญาสิกขา เป็นหลัก การรู้จักพัฒนาดน โดยถอนตนออกจากความยึดมั่นถือมั่น นั่นคือความหมายที่แท้ของความเป็นมนุษย์ในพระคัมภีร์ท่านพุทธทาสภิกขุ

^{๒๓} สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, **โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย**, [ออนไลน์].
แหล่งที่มา : <http://www.thailis.or.th/tdc>. [๒๐ มีนาคม ๒๕๕๙].

^{๒๔} ศิริภรณ์ บัณฑิตชน, “แนวคิดเรื่องมนุษย์ในพระคัมภีร์ท่านพุทธทาสภิกขุตามพระคัมภีร์ท่านพุทธทาสภิกขุ”,
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

อรรถนิติ ลิมปิยมิตร^{๒๕} ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องนิพพานในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุพบว่า มีลักษณะและความหมายสอดคล้องกับตพังกนิโรธ โดยท่านพุทธทาสภิกขุได้เสนอแนวคิดใหม่ต่างไปจากการศึกษาพระพุทธรศาสนาของพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปซึ่งไม่สอดคล้องกับพระไตรปิฎก ท่านได้อธิบายผ่านคำสอนเรื่อง สุนยญตา ปฏิจจสมุปบาท อิทัปปัจจยา อนัตตา ตถตา และอตัมมยตา อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ มีเนื้อหาตอบสนองความต้องการทางสติปัญญา กระตุ้นให้ใช้ปัญญาในการดับกิเลสและความทุกข์ได้อย่างมีเหตุผล ยกตัวอย่างประกอบอย่างเป็นวิทยาศาสตร์สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง ทำให้ “นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ” ได้รับการยอมรับ เป็นนิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้ เข้าถึงหรือสัมผัสได้ ได้รับผลคือดับกิเลสและความทุกข์ได้จริงในชีวิตนี้

พระอนันต์ อิสสุกาโร (เป้ง ไชโยโม)^{๒๖} ศึกษาวิเคราะห์การตีความปฏิจจสมุปบาทตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุพบว่าท่านได้ชี้ประเด็นและตีความ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม แสดงให้เห็นภาวะความเป็นทุกข์แล้ว มุ่งสู่การดับทุกข์ เน้นกระบวนการธรรมสัมพันธ์คำสอนที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งตรัสเกี่ยวกับกระบวนการปัจจยธรรม ที่ปรากฏในรูปอริยสัจ ๔ ท่านพุทธทาสภิกขุอธิบายให้เห็นชัดเจนตามกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาทธรรม ทำให้ทราบถึงปัจจัยอิงอาศัยให้เกิดสัสสตทิจิ เป็นเหตุเกิดกระแสอิทัปปัจจยา ยึดมั่นถือมั่นตามธรรมดาที่เป็นไปเพื่อทุกข์ การตีความหลักปฏิจจสมุปบาทตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุนั้น มีประเด็นความสัมพันธ์และการตีความทาง เนื้อหาสาระเหมือนกับหลักปฏิจจสมุปบาทในพระไตรปิฎก และคัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันใน ประเด็นที่ว่า ทุกสรรพสิ่งล้วนเป็นไปตามหลักปฏิจจสมุปบาท คือภาวะแห่งธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นและดับไป ตามหลักที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ ส่วนการตีความของพุทธทาสภิกขุ ที่แปลกออกไปทางด้านการใช้สำนวนภาษาที่เป็นสื่อในการอธิบายเนื้อหาสาระ จุดเน้น วิธีการและรายละเอียดบางประการแตกต่างจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์วิสุทธิมรรค จากการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า การตีความที่เหมือนและแตกต่างกันนั้น ทำให้มองเห็นความหลากหลายของแนวคิดที่บุคคลต่าง ๆ ตีความหมาย อธิบายเหตุปัจจัย ไม่ว่า จะเป็นการใช้สำนวนภาษาหรือความเห็นของแต่ละบุคคลที่มีพื้นฐานทางการศึกษาและการปฏิบัติที่ต่างกัน จึงมีการตีความ อธิบายความไปในประเด็นต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสัสสตทิจิสัมมาทิจิ และอุจเฉททิจิตามพื้นฐานความคิดที่ตนเข้าใจ

^{๒๕} อรรถนิติ ลิมปิยมิตร, “นิพพานในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗).

^{๒๖} พระอนันต์ อิสสุกาโร (เป้ง ไชโยโม), “ศึกษาการตีความปฏิจจสมุปบาทตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

พระไพโรจน์ อดุล (สมหมาย)^{๒๗} ได้ศึกษาวิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) โดยศึกษาเกี่ยวกับ ประวัติ บทบาท และผลกระทบ ดังนี้ ประวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านพุทธทาสภิกขุ ได้จำแนกช่วงเวลาการเผยแผ่ออกเป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะต้น (พ.ศ.๒๔๖๙ - ๒๔๘๕) ท่านพุทธทาสภิกขุทำหน้าที่เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม เขียนหนังสือเรื่องตามรอยพระอรหันต์ ออกหนังสือ “พุทธศาสนา” รายไตรมาส และแสดงธรรมระยะกลาง (พ.ศ.๒๔๘๖ - ๒๕๒๙) ท่านเดินทางเพื่อการเทศนาและปาฐกถาธรรมในสถานที่ต่างๆ เขียนหนังสือ ความอัศจรรย์บางประการของพระนิพพาน พุทธธรรมกับสันติภาพ พุทธธรรมกับเจตนารมณ์แห่งประชาธิปไตย ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม จิตวิทยาแบบพุทธ เป็นต้นและระยะปลาย (พ.ศ.๒๕๓๐ - ๒๕๓๖) ท่านเขียนหนังสือเรื่อง ภาษาคน-ภาษาธรรม อานาปานสติฉบับสมบูรณ์ และมาฆบูชาเทศนา

บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นผู้ปฏิบัติตน เป็นต้นแบบที่ดีในการปฏิบัติธรรม บวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง และสอนให้พุทธบริษัทได้ปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง เป็นต้นแบบในการศึกษา ทั้งทางคฤหัสถ์และคฤหัสถ์ทางธรรม มีความอุตสาหะอดทนศึกษาค้นคว้าหลักธรรมอย่างลุ่มลึก เผยแผ่ให้พุทธบริษัทศึกษาเรียนรู้ประพฤติปฏิบัติ และมีการเผยแผ่ด้วยเทคนิควิธีการ เอกสารและสิ่งพิมพ์ที่หลากหลาย เช่น ทางวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์, ใช้สื่องานศิลปะ, สร้างโรงมหรสพทางวิญญาณ เป็นต้น

ผลกระทบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านพุทธทาสภิกขุ พบว่ามีผลกระทบต่อสังคมไทยหลายด้าน คือ ด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา มีผลกระทบด้านศาสนบุคคล ด้านศาสนธรรม ด้านศาสนวัตถุ ด้านศาสนพิธี ด้านการศึกษา โดยทรงชี้ให้น่าหลักคุณธรรม ศีลธรรม หลักจริยธรรมกลับเข้าสู่สถาบันการศึกษาให้ได้เรียนรู้ประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจัง และด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม การสร้างถาวรวัตถุให้กลมกลืนกับธรรมชาติการอนุรักษ์ต้นไม้และอนุรักษ์สัตว์ป่าทุกชนิด

จากงานวิจัยการศึกษาวิเคราะห์การตีความหลักธรรมตามพระคัมภีร์ท่านพุทธทาสภิกขุ ดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ แนวคิดเรื่องมนุษย์ นิพพาน และหลักปัจจุสมุปบาท จะเห็นได้ว่า ท่านพุทธทาสภิกขุมีแนวทางในการตีความและอธิบายความหมายให้เห็นจริงด้วยตนเอง เช่นเดียวกับการหลักการทางวิทยาศาสตร์ งานวิจัยศึกษาวิเคราะห์ผลงานเขียนของท่านพุทธทาสภิกขุ โดยมุ่งเน้นแนวคิดเรื่องพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จะเป็นงานที่ทำให้เห็นหลักและวิธีการสอน การถ่ายทอด

^{๒๗} พระไพโรจน์ อดุล (สมหมาย), “วิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

และเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งจะสอดคล้องกับ ปณิธาน ๓ ประการ^{๒๘} ที่ท่านพุทธทาสภิกขุมอบไว้ให้เป็นมรดกธรรม อันได้แก่ ให้ศาสนิกชนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตนๆ การทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และ การออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม

จากการทบทวนวรรณกรรม ยังไม่พบงานวิจัยเกี่ยวกับการสอนหลักพุทธธรรมโดยใช้วิธีการสอนทางวิทยาศาสตร์ ได้สืบค้นพบงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้หลักพุทธธรรมในการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ สรุปลักษณะงานวิจัยได้ดังนี้

ทศสุพล ทุมประเสน^{๒๙} ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาและการนำความรู้วิทยาศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ที่ได้รับการสอนตามแนววิธีสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนหอพระอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๓ จำนวน ๑ ห้องเรียน นักเรียน ๓๕ คน ใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนรวมทั้งหมด ๑๔ ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง อาหารและสารเสพติดตามแนววิธีสั่ง ๔ ของพระพุทธเจ้า ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการนำความรู้วิทยาศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ที่ได้รับการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิธีสั่ง ๔ ของพระพุทธเจ้า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑

พระชัยสุภชิต์ นริสสร (ไตรรัตน์)^{๓๐} ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า การจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ มีการจัดการเรียนการสอนสูงสุด ส่วนด้านกิจกรรมการเรียนรู้เป็นด้านที่อยู่ในระดับต่ำสุด และพบว่าปัญหาและอุปสรรคด้านการเรียนรู้คือ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้น้อย เนื่องจากครูใช้วิธีสอนที่ไม่ค่อยเป็นระบบ ขาดแรงจูงใจ ไม่ค่อยใช้ประโยชน์จากสื่อเทคโนโลยีเท่าที่ควร และได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยให้ครูมีความใส่ใจการสอนมากขึ้น สอนด้วยวิธีการที่น่าตื่นเต้น ดึงดูดใจ ใช้สื่อ

^{๒๘} พุทธทาสภิกขุ, **ปณิธาน ๓ ประการ**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓).

^{๒๙} ทศสุพล ทุมประเสน, “ความสามารถในการแก้ปัญหาและการนำความรู้วิทยาศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ที่ได้รับการสอนตามแนววิธีสั่ง ๔ ของพระพุทธเจ้า”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔).

^{๓๐} พระชัยสุภชิต์ นริสสร (ไตรรัตน์), **การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร**, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

การสอนที่ทันสมัย จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ มีการวัดและประเมินผลที่ครอบคลุมเนื้อหาวิชา
เหมาะสมกับความรู้พื้นฐานของผู้เรียน

พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง)^{๓๑} ศึกษาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอน
ศีลธรรมในโรงเรียนวิสุทธิพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
พบว่า การจัดการเรียนการสอน ยึดหลักการเสริมสร้างศรัทธาให้เกิดการเรียนรู้ที่ตัวผู้เรียน ผลการ
สอน ผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอน ผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึง
ประสงค์ ได้แก่ ประสิทธิภาพการเรียนรู้ดีขึ้น ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี ย้ายย้ายอารมณ์ฝ่ายอกุศลได้ รู้
บุญคุณบิดามารดาและโรงเรียน มารยาทเรียบร้อย วาจาสุภาพ รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา และลดเลิกละ
สิ่งเสพติดให้โทษ

ผลงานวิจัยงานเรื่องหนึ่ง ที่ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิสุทธิพุทธในแนวท่านพุทธทาส
ภิกขุ เป็นงานวิจัยเชิงทดลอง ของ สมบัติ ไชยจันทร์^{๓๒} โดยได้ศึกษา พัฒนา ประยุกต์รูปแบบการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอนวิสุทธิพุทธ ตามแนวคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ พบว่า ปัจจุบันเยาวชนมี
ความไขว้เขว ดำเนินชีวิตในทางที่ผิด ได้แก่ นักเรียนไม่สนใจเล่าเรียน ขาดสมาธิ ตามใจตนเอง เอา
เปรียบผู้อื่น หลงวัตถุนิยม ไม่สนใจศาสนาและหลักธรรม ผู้ปกครองไม่ได้ใกล้ชิดนักเรียน ดูแลทุก
อย่าง และคอยชี้แนะทุกเรื่อง จนนักเรียนขาดความกระตือรือร้น ไม่กล้าตัดสินใจแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์
ด้วยตนเอง ส่วนในมุมมองของครู เห็นว่า นักเรียนไม่มีสติและสมาธิในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย
ไม่ค่อยสนใจพุทธประวัติ งานด้านศาสนาและกิจกรรมเกี่ยวกับวัด ดังนั้นจึงต้องมีอุปบายที่แยกกายใน
การพัฒนาเยาวชน อบรมคุณธรรม เข้าค่ายพุทธบุตร เป็นต้น

จากการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิสุทธิพุทธตามแนวท่านพุทธทาส
ภิกขุ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากนักเรียน ผู้ปกครอง และคณะครู มาวิเคราะห์แล้วพัฒนาเป็นกิจกรรม
อบรมได้ ๑๒ แผนกิจกรรม ได้แก่ ๑) สู่ครอบครัวชาวพุทธ, ๒) มารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี, ๓)
เจริญภาวนาวิถีสองชาติ, ๔) การเข้าถึงพระรัตนตรัย, ๕) ลูกที่ดีของพ่อแม่, ๖) ศิษย์ที่ดีของครู
อาจารย์, ๗) เพื่อนที่ดีของเพื่อน, ๘) เยาวชนที่ดีของชาติ, ๙) ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา,
๑๐) ทางแห่งความสำเร็จ, ๑๑) พิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร และ ๑๒) อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ผลการ
ทดสอบของนักเรียนปรากฏว่าระดับคะแนนเฉลี่ยหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .๐๕ แสดงว่านักเรียนมีระดับความรู้เพิ่มมากขึ้น

^{๓๑} พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง), “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
วิสุทธิพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๓๒} สมบัติ ไชยจันทร์, “การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิสุทธิพุทธ ตามแนวคำสอนของ
ท่านพุทธทาส”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๑).

ผลการประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีพุทธตามแนวคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ โดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า, ๑) แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง และแบบสัมภาษณ์ครู มีผลการประเมินอยู่ในเกณฑ์ดี, ๒) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการเข้าค่ายอบรม มีผลการประเมินอยู่ในเกณฑ์ดีมาก, ๓) แบบทดสอบประเมินผลก่อนการอบรมและหลังการอบรม มีผลการประเมินอยู่ในเกณฑ์ดีมาก, ๔) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนในการเข้าค่ายอบรม มีผลการประเมิน อยู่ในเกณฑ์ดีมาก และ ๕) แบบประเมินพฤติกรรมของนักเรียนในการเข้าค่ายอบรม มีผลการประเมินอยู่ในเกณฑ์ดีมาก

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ทราบถึง ประเด็นที่น่าสนใจ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้าสำหรับงานวิจัยนี้ ดังต่อไปนี้ คือ

(๑) “ศาสนาวิทยาศาสตร์” เป็นการบูรณาการที่จะนำวิทยาศาสตร์ที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ เพื่อนำวิทยาการใหม่นี้ช่วยให้โลกเผชิญวิกฤตได้ โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์กับศาสนา มี ๔ ประเด็น ได้แก่ ๑) มีความไม่สอดคล้อง กล่าวคือ วิทยาศาสตร์เป็นฝ่ายวัตถุนิยม ส่วนศาสนาเป็นฝ่ายจิตนิยม, ๒) อิสระ ทั้งสองศาสตร์มีหน้าที่รับผิดชอบที่เป็นอิสระ ต่อกัน ไม่เกี่ยวข้องกัน, ๓) มีความเชื่อบางอย่างที่ทับซ้อนกัน ที่ต้องการเสวนาพูดคุยกัน และ ๔) ต้องการเชื่อมโยงความคิดทั้งสองศาสตร์ให้เป็นหนึ่งเดียว

(๒) การใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ในการตรวจวัด การประเมินผลการปฏิบัติสมาธิ ทำให้ทราบว่าผลการปฏิบัติสมาธิซึ่งเป็นกระบวนการทางจิตใจ แต่สามารถตรวจวัดด้วยประสาททางตา (ด้วยเครื่องมือ MRI เป็นการถ่ายภาพสมอง ทำให้เห็นประโยชน์การปฏิบัติสมาธิภาวนาที่สามารถพิสูจน์ยืนยันได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์

(๓) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือการปฏิบัติธรรม ในการใช้ชีวิตประจำวัน การทำงาน การเรียนวิทยาศาสตร์ มีส่วนเสริมสร้างความน่าเชื่อถือในหลักคำสอนที่สามารถน้อมนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่องานด้านต่างๆ ได้จริง โดยมีการศึกษาผลที่ได้รับตามระเบียบวิธีวิจัยที่สอดคล้องกับวิธีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์

(๔) การศึกษาวิเคราะห์แนวคิด การตีความหลักธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แก่ หลักปฏิจจนูปบาท แนวคิดเรื่องมนุษย์ แนวคิดเรื่องนิพพาน ทำให้ทราบแนวคิด มุมมอง หลักการการตีความของท่านพุทธทาสภิกขุ และได้เรียนรู้วิธีการวิเคราะห์หลักธรรมอย่างรอบด้านทุกแง่มุม สำหรับงานวิจัยการศึกษาวเคราะห์บาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านพุทธทาสภิกขุ

(๕) งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา พบว่าการเรียนการสอนยังต้องพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น ทั้งการพัฒนาครู พัฒนาวิธีการสอนและการประเมินผล สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิธีพุทธตามแนวท่านพุทธทาสภิกขุ ได้เสนอแผนกิจกรรมการเรียนการสอน ที่นำไปทดลองใช้แล้วได้ผลที่ดีขึ้น

การศึกษาวิจัยนี้ เมื่อได้รับคำตอบว่า วิธีการสอนหลักพุทธธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นวิธีการที่สอดคล้องกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือไม่แล้วนั้น จะได้ทราบถึงรูปแบบการสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ ทำให้เกิดสังเคราะห์แนวทางในการพัฒนารูปแบบ ที่เหมาะสมสำหรับผู้สอนเฉพาะตน สามารถประยุกต์สำหรับการสอนพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารต่างๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

๑.๗.๑ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร เพื่อให้ทราบโดยละเอียด ลึกซึ้ง เกี่ยวกับวิธีการสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ หลักพุทธธรรมนี้ตามแนวทางของท่านพุทธทาสภิกขุ วรรณคดีของท่านพุทธทาสภิกขุต่อความรู้ทางพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จากเอกสารดังต่อไปนี้

๑.๗.๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย งานเขียนของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้แก่ หนังสือชุดธรรมโฆษณ์ ได้แก่ “ธรรมะในฐานะที่เป็นวิทยาศาสตร์” “อติมมยตาประยุกต์” “อิทัปปัจจยตา” “สมถและวิปัสสนาในยุคปรมาณู” และงานเขียนของท่านพุทธทาสภิกขุ เล่มอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

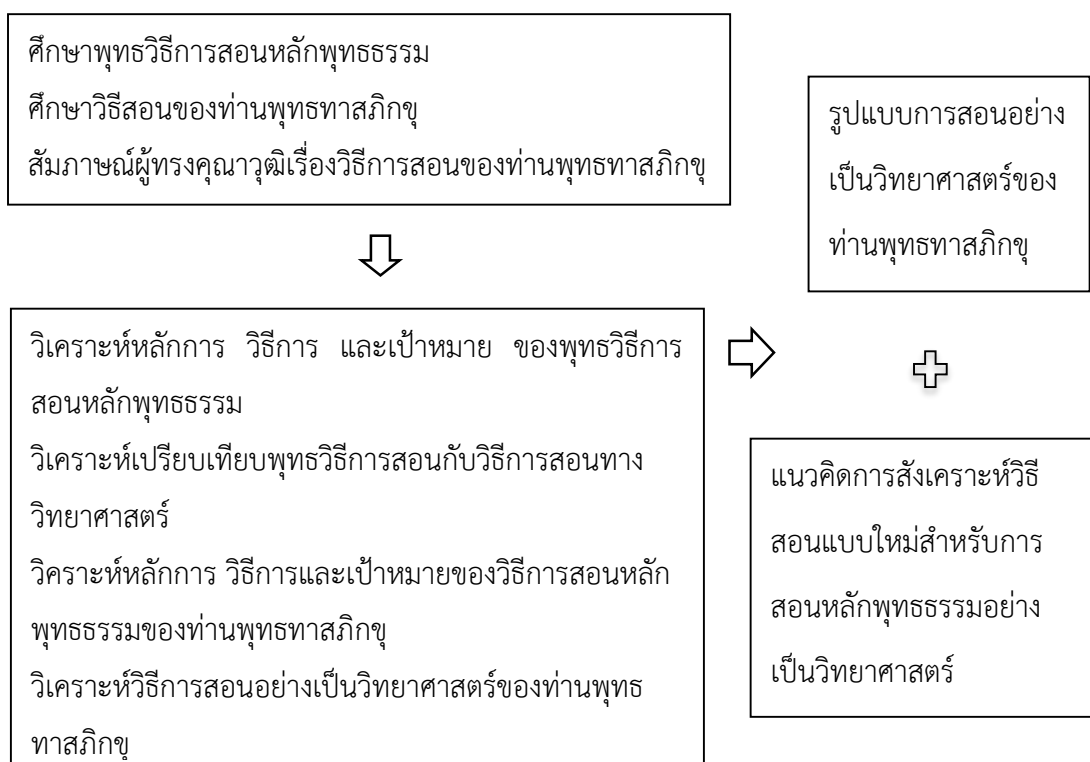
๑.๗.๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือที่เป็นงานเขียนของนักวิชาการท่านอื่นๆ ได้แก่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) และพระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เป็นต้น

๑.๗.๒ ค้นคว้าเอกสารงานวิจัยทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๓ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ศิษย์ของท่านพุทธทาสภิกขุ

๑.๗.๔ ขั้นตอนประมวล วิเคราะห์ เรียบเรียงและนำเสนอ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในแต่ละขั้นตอนมาประมวล สรุปวิเคราะห์และเรียบเรียง ถอดรูปแบบการสอนหลักพุทธธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ นำเสนอในรูปข้อเขียนเชิงวิชาการ และนำเสนอรูปแบบการสอน และสังเคราะห์วิธีการสอนหลักธรรมแนวใหม่แบบผสมผสานวิธีการสอนของท่านพุทธทาสภิกขุกับวิธีการสอนทางวิทยาศาสตร์

๑.๘ กรอบแนวคิดงานวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๙.๑ ทราบพุทธวิธีการสอนหลักพุทธธรรม เปรียบเทียบกับการสอนทางวิทยาศาสตร์
- ๑.๙.๒ ทราบวิธีการสอนหลักพุทธธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ
- ๑.๙.๓ ได้รู้รูปแบบการสอนตามหลักวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ
- ๑.๙.๔ ได้แนวทางการพัฒนาวิธีการสอนแบบใหม่ในการสอนหลักพุทธธรรมอย่างเป็นวิทยาศาสตร์